

Slika, slikarija in njena časovnost

ALEN KRAJNC

Zunanji vtis umetnine je vedno tista prva točka, v kateri se estetski užitek pravzaprav začne, nato pa se doživljanje in podoživljanje estetike prenese v notranjost zavednega, vendar moramo korenine tega estetskega doživljanja iskati še pred nastankom oziroma konkretizacijo umetnine. Časovna kontinuiteta umetniškega predmeta (v našem primeru slike) se vzpostavi že pri sami ideji. Od tod naprej pa je vsak korak do končne realizacije umetniškega predmeta del te časovnosti in preteklosti. V tem ogromnem, pa vendarle navidezno kratkem razmahu je razpet ves cikel nekega bivanja, eksistence, simbola in predmeta umetnine.

To dejstvo nas nehotе prisili, da začnemo razmišljati o kategoriji nadčasovnosti, in to o nadčasovnosti v umetnosti in v nadčasovnosti nasploh. Veliko konkretnih umetnin govori o tem, da je kategorija nadčasovnosti bila tisti element, ki je uspel ohraniti kvalitete umetnin prav do današnjih dni. Simbol kot avtonomni nosilec časa in kulture se ohranja v likovni umetnosti še danes, vendar z novo vlogo momenta, ki predstavlja neko miselnost življenja in bivajoče nasploh. Seveda je simbol, ki je na sliki predstavljen kot barvna ploskev, za mnoge nekaj časovno točno določenega, vendar v resnici ni tako. Govoril sem že o historičnem pomenu simbola, ki je nadčasoven prav v svoji vidni sporočilnosti. Simbol, ki je odvisen ali pa tudi neodvisen, z drugimi simboli oblikuje likovno celoto, ki jo bom sam imenoval slika oziroma likovna tvorba. To zaporedje nanizanih simbolov je za gledalca likovna vsebina, ki je lahko rekonstruiran predmet ali brezpredmetna tvorba (Ingarden jo imenuje slike z literarno vsebino).

Če gledalec ni dovzeten za takšno sistematizacijo likovne tvorbe, je razumljivost, ali pa še boljše, prepoznavnost vsebine zelo težka. Seveda je subjektivnost opazovalca pri opazovanju likovnih del zelo pomembna, vendar se zastavlja vprašanje, v kolikšni meri je z vidika likovnosti verodostojna. Tudi estetski doživljanje je nedvomno zgolj subjektiven, zato mora biti sleherni pomislek ali premislek o lepoti in umetniškem ustvarjanju plod subjektivnega. Estetski doživljanje v bistvu ohranja vzgib oziroma akt zavesti in je psihološke narave; vedno je na nekaj naperjen in je torej intencionalni akt.

Pa se vrnimo k simbolu. Le-ta je kot konstitutivni element neke likovne celote naperjen na nekaj in je prav zaradi tega nadčasoven. To misel o simbolu sem skušal razviti kot kritično misel v zvezi s časovnostjo slike, kakor jo oprdeljuje Ingarden, vendar sem za kritiko uporabil izhodišče simbola, tega pa avtor pravzaprav ne omenja. Skupna izhodišča pa nekako ostajajo v smislu slike kot realnega predmeta. Tu mislim zlasti na tista miselna

izhodišča, ki jih Ingarden primerja z literarno umetnino, filmom in gledališčem. Gre za funkcijo, s katero si gledalec konstituira in upodablja predstavljeni predmet. Avtor navaja primerjavo in pravi, da mora biti slika izpolnjena izključno z ustreznim videzom, medtem ko se v gledališču oziroma v gledališkem prizoru uresničujejo delno videzi, ki jih omogočajo predmeti na sceni, torej scenografija, ki je čista likovna tvorba, in delno videzi, ki so konstituirani z literarnimi, se pravi jezikovnimi sredstvi.¹

Ob tem bi rad opozoril na časovno dinamiko, ki nam jo dajejo različne umetnine. Tako je časovna dinamika v literarnem besedilu seveda mnogo bolj izrazita in je nujno potrebna, medtem ko v slikarstvu te časovne dinamike ni. Na sliki sami je lahko upodobljen ali rekonstruiran samo določen časovni moment, ki je stalen. Ingarden je ob tem dejal, da je slika, kar zadeva časovnost, po bistvu svoje strukture trenutna tvorba.² V nadaljevanju branju Ingardnovega besedila pa je zaslediti nekaj zanimivosti o časovnosti slikarske umetnine. Avtor namreč govori, da je s slikarskimi sredstvi predstavljen samo moment zgodbe, na primer sama literarna snov. Tako se nam spet postavljajo dvomi, ali je slika res časovno trenutna tvorba, ko pa predstavlja literarno snov, ta pa ima določen časovni kontinuum. To dejstvo v prvi vrsti nakazuje ali potrjuje nadčasovnost umetniškega predmeta, pa naj gre za literaturo, gledališče, film itd.

Dovolite mi, da končam svoj prispevek o estetskem razmišljanju z mislijo Franceta Vebra: "vsi veliki umotvori, naj so sicer slike, kipi, stavbe, pesmi, romani, drame, komedije, simfonije itd., izsiljujejo jasno priznanje tajnega činitelja, kateri edini daje zadnji pomen in smisel ostalemu veseljstvu, dasi o njem samem nič ne vemo niti ne moremo vedeti."³

1 - Roman Ingarden: Eseji iz estetike, Ljubljana, Slovenska matica, 1980, str. 124.

2 - Prav tam, str. 126.

3 - Dušan Pirjevec: Estetika misel Franceta Vebra, Ljubljana, Slovenska matica, 1989, str. 243.